

มุเซอ

อภิชาติ ภัทรธรรม¹

เมื่อก้าวถึงชาวไทยภูเขาในประเทศไทย นับได้ว่ามีอยู่หลายชนเผ่า ซึ่งชาวไทยภูเขาแต่ละชนเผ่าต่างก็มีบุคลิก ลักษณะความเป็นอยู่ และมีวิถีการดำเนินชีวิตและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกันไป ในที่นี้ ผู้เขียนบทความทางวิชาการได้รวบรวมข้อมูลของชาวไทยภูเขาที่น่าสนใจเผ่าหนึ่ง ได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่า “มุเซอ” หรือที่พวกเขา มักชอบให้บุคคลทั่วไปเรียกตนเองว่า “ลาหู่” หรือ ลาฮู จึงเห็นได้ว่าชาวไทยภูเขาแต่ละเผ่า อาจมีชื่อเรียกได้หลายชื่อ ดังนั้นบทความทางวิชาการฉบับนี้ผู้เขียนจึงขอใช้คำว่า “มุเซอ” กับชาวไทย ภูเขาเผ่านี้ซึ่งผู้อ่านมีความคุ้นเคยกับชื่อ “มุเซอ” ตั้งแต่อดีตมา ตลอดเนื้อหาของบทความฉบับนี้

ประวัติความเป็นมา

มุเซอ (Mussuh) หรือลาฮู (Lahu) สืบเชื้อสายมาจากชนชาติโล-โล หรือโนซู จัดอยู่ในพวก ทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) ชาวจีน

เรียกชาวมุเซอว่า “ล่อเฮ” (Lohei) หรือ “ยิวล่อ” ชาวไทยลื้อในสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เรียกว่า “ข่าละ” ส่วนคนไทยเรียกว่า “มุเซอ” (Mussuh) คนไทยภาคเหนือจึงได้ยืมชื่อเรียกคำนี้มาใช้เรียกชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอเป็นหลัก และมีบางส่วนที่เรียก ชาวไทยภูเขาเผ่านี้ว่า “ลาฮู” สำหรับชาวไทยใหญ่เรียกชื่อชาวไทยภูเขาเผ่านี้ว่า “มุเซอ” มีความหมายว่า “พรานป่า” หรือ “นักล่าสัตว์” เพราะชาวไทยภูเขาเผ่านี้มีความชำนาญในการล่าสัตว์ (ขจัดภัย, 2528)

ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอจะเรียกตนเองว่า “ลาหู่” (Lahu) เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศทิเบตหรือบริเวณใกล้เคียง เมื่อถูกชาวจีนรุกรานจึงค่อย ๆ ถอยร่นลงมาทางใต้ของทิเบต และในคริสต์ศตวรรษที่ 17 - 18 จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านของตนเองบริเวณเขตแดนสหภาพพม่า-จีน ระหว่างทิศตะวันตก ของเมืองว้า ประเทศสหภาพพม่า กับทิศตะวันออกของยูนนาน ประเทศจีน โดยมีหัวหน้าปกครองตนเอง และในปี

¹ ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Corresponding e-mail : fforacp@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 2 มิถุนายน 2552

รับลงพิมพ์ 15 มิถุนายน 2552

พ.ศ. 2423-2433 ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ถูกทหารจีนรุกรานอีกครั้งจึงได้อพยพเคลื่อนย้ายหนีลงมาทางใต้ของสหภาพพม่าและประเทศจีนบางส่วน นอกจากนี้ บางพวกยังอพยพเข้าไปอาศัยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บางพวกก็อาศัยอยู่บริเวณรัฐฉานของสหภาพพม่า และบางพวกก็อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2552)

รูปร่างลักษณะทางกายภาพ

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแต่ละเผ่าจะมีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีผิวค่อนข้างขาวถึงสีน้ำตาลอ่อน แต่ต่ำกว่าพวกชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง (Hmong) หรือชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า (Yoa) ขนาดของความสูงโดยเฉลี่ยใกล้เคียงกับชาวไทยภาคเหนือ ผู้ชายสูงประมาณไม่เกิน 165 เซนติเมตร ผู้หญิงสูงประมาณไม่เกิน 145 เซนติเมตร มีลักษณะใบหน้าและรูปร่างแตกต่างจากชาวจีนและชาวไทยภูเขาเผ่าอื่นอย่างเห็นได้ชัด ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะมีบ้านเรือนสะอาดและมีเครื่องแต่งกายที่สะอาดมากกว่าพวกชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซออื่นๆ อุปนิสัยทั่วไปของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอมักจะเป็นคนที่ค่อนข้างขี้อาย ชอบเที่ยวหมากเพื่อให้ปากแดงและฟันแข็งแรง จึงทำให้ฟันและริมฝีปากค่อนข้างดำ (สมัย, 2541)

การแบ่งกลุ่มของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินในประเทศไทย แบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 4 กลุ่ม กลุ่มใหญ่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอดำ (Lahu Na) และชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง (Lahu Nyi) อพยพจากสหภาพพม่า(Myanmar) และลาว (Lao PDR) เข้าสู่ไทยเมื่อประมาณ 55 ปีที่ผ่านมา กลุ่มเล็ก 2 กลุ่มหลัง คือ ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอฉิม (Lahu Shi) หรือชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอกุย และชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเฉมเล (Lahu Shehleh) อพยพจากพม่าเข้าสู่ไทยในเวลาไล่เลี่ยกันการแบ่งเป็น 4 กลุ่มย่อยเช่นนี้เป็นการแบ่งเพียงคร่าว ๆ ตามความแตกต่างเพียงผิวเผินในเรื่องพิธีกรรม ต่าง ๆ และการแต่งกายของเสื้อผ้า ภาษาที่ติดต่อสื่อสารระหว่างชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอดำ เผ่ามูเซอแดง และชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเฉมเล เป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงกัน สามารถใช้สื่อสารพูดคุยติดต่อซึ่งกันและกันได้สะดวก ยกเว้นชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอกุยหรือมูเซอฉิมที่ใช้ภาษาแตกต่างออกไป ทำให้เกิดปัญหาไม่สามารถ ติดต่อกับชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอกลุ่มอื่นได้ ซึ่งรายละเอียดของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอทั้ง 4 กลุ่ม ข้างต้น มีดังต่อไปนี้ (สมัย, 2541)

1. **ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอดำ (Lahu Na)** มีจำนวนเป็นที่สองรองจากชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง เรียกตัวเองว่า ลาหู่ณะ (LahuNa) คนไทยภาคเหนือ (Local Northern Thai) และ

ชาวไทยใหญ่ (Shan) เรียกชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอคำเพราะเหตุจากการแต่งตัว คือ มักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำผ้าแถบสีแดง กระดุมเสื้อเป็นกระดุมที่ทำจากเงิน ผ้าโพกศีรษะสีดำ

2. ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอแดง (Lahu Nyi)

มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาพวกชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอทั้งหมด และเรียกตนเองว่า ลาหู่ยะ (Lahu-ya) มีความหมายว่า ประชาชนชาวลาฮู (Lahu People)

3. ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอณี (Lahu Shi)

มีจำนวนน้อยที่สุด คนไทยเรียก มุเซอกุย (Mussuh Kwi) หรือมุเซอเหลียง มี 2 เชื้อสายคือ เชื้อสายบาเกีย (Ba Kio) และเชื้อสายบาลาน (Ba Lan)

4. ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอเฉล (Lahu Shehle)

มีจำนวนเป็นอันดับสาม เรียกตัวเองว่า ลาหู่เนาเมียว (Lahu Na-Muey) พวกชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอแดงเรียกพวกนี้ว่า “มุเซอเฉล”

การแต่งกาย

มูลนิธิกระเจกเงา (2552) ระบุว่าชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอมักจะทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันแทบจะไม่มีทอผ้าเพื่อมาใช้ในครัวเรือน เพราะใช้เวลานานเสียเวลาทำมาหากิน นอกจากจะทอพวกของใช้ที่เป็นผ้าที่มีขนาดเล็กๆ เช่น ยาม หรือสายสะพายยามเท่านั้น เสื้อผ้าของผู้หญิงชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอจะใช้สีดำหรือผ้าสีฟ้า ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าเป็นไทยภูเขาเผ่ามุเซอกลุ่มใด และตกแต่งด้วยผ้าหลากสีเป็นลวดลายสวยงาม ส่วนใหญ่มีผ้าแถบสีแดงเป็นหลัก

หญิงชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอจะสวมใส่เสื้อแขนยาว สีดำ สวมผ้าถุงยาวถึงข้อเท้า ตกแต่งด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ และมีเม็ดโลหะเงินเล็ก ๆ เย็บติดเสื้อ มีลวดลายต่าง ๆ แปะติดไว้ด้านหน้าและด้านหลังอย่างสวยงาม ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอมีหลายกลุ่ม รูปแบบเสื้อและลวดลายที่ปักบนเสื้อผ้าจึงมีความแตกต่างกันไปแต่ละกลุ่ม แต่ทุกกลุ่มจะนุ่งผ้าซิ่นเช่นเดียวกัน และมีการเจาะรูหูสำหรับใส่ตุ้มหู ส่วนเสื้อผ้าของผู้ชายชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอของทุกกลุ่มจะสวมใส่เสื้อแขนยาวสีดำ ประดับด้วยเม็ดโลหะเงิน และมีลวดลายปักแบบต่างๆ ส่วนกางเกงมักใช้สีดำ สีเขียว สีฟ้า เย็บปักด้วยมือที่สวยงาม ซึ่งทั้งเสื้อและกางเกงจะใช้ผ้า สีดำเป็นส่วนใหญ่ และใช้ผ้าสีต่าง ๆ ทำเป็นแถบยาวซ้อนกันบริเวณปลายขา กางเกง ปลายแขนเสื้อ และด้านหลังตัวเสื้อ แต่จะไม่มีลวดลายมากเหมือนกับเสื้อผ้าของผู้หญิง ปัจจุบันผู้ชายจะสวมกางเกง ขาวและเสื้อเชิ้ตหรือเสื้อยืดเช่นเดียวกับคนไทยภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นช่วงเทศกาลสำคัญ

สำหรับการแต่งกายในช่วงที่มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอสมัยก่อน จะสวมใส่ชุดประจำเผ่าเสมอ แต่ในปัจจุบันการใส่ชุดประจำเผ่าเริ่มหาซื้อได้ยากเนื่องจากการพัฒนาของสังคมเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ชาย ทำให้ค่านิยมการใส่เสื้อผ้าชุดประจำเผ่าเปลี่ยนไปหันมาใช้ เสื้อผ้าแบบสมัยใหม่เหมือนคนไทยพื้นเมือง เช่น กางเกงยีนส์ เสื้อยีนส์ เป็นต้น เพราะหาซื้อง่าย มีวางขายทั่วไป ส่วนชุดชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอแต่ละ

หมู่บ้านจะหาซื้อได้ยาก อีกทั้งสังคมไม่ยอมรับ เมื่อใส่ชุดชนเผ่าเข้าเมืองกลับเป็นจุดเด่นและอาจถูกมองอย่างแปลกใจ จึงทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ชอบใส่ชุดประจำเผ่ากัน ผู้นำชุมชนหรือผู้เฒ่าผู้แก่หลาย ๆ คนจึงต้องสั่งสอนลูกหลานให้มีความภาคภูมิใจในประเพณีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สมควรจะต้องกลับมาอนุรักษ์ให้สืบทอดต่อไป เพื่อรักษาชุดชนเผ่าและประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามไว้ชั่วลูกชั่วหลานต่อไป

นอกจากนี้ การแต่งกายของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอยังมีการใช้เครื่องประดับที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าและมีความสำคัญต่อชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง ซึ่งเครื่องประดับที่สำคัญดังกล่าว ของหญิงสาวชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอประกอบด้วย คຸ່ມหູ กຸ່ມโลคอ เข็มกลัด กຸ່ມโลงเงินมือ และเม็ดกระดุมโลหะเงินเล็ก ๆ

ศาสนา

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอประมาณสองในสามของประชากรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนับถือศาสนาตั้งเดิมหรือนับถือผี ที่เหลือ นับถือศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ กลุ่มที่นับถือผีเรียกตนเองว่า “แป๊ะตูป่า” กลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์จะเรียกตนเองว่า “บุญย่า” ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่นับถือศาสนาคริสต์ จะเรียกกลุ่มว่า “เยชูหรือเยชู” (สมัย, 2541)

ความเชื่อ

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ มีพื้นฐานความเชื่อในการนับถือพระเจ้าหรืออ้อซา และมีความเชื่อเรื่องภูต ผี ขวัญ วิญญาณ ผสมผสานกันไปด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (มูลนิธิกระจกเงา, 2552)

1. พระเจ้าอ้อซา ถือเป็นพระเจ้าที่สำคัญ เพราะจะบันดาลให้ทุกคนมีความสมบูรณ์พูนสุข มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ เช่น เทศกาลปีใหม่หรือกินวอ (เขาะจาเว) ช่วงปลายเดือนมกราคมหรือเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ทุกหลังคาเรือนทุกกลุ่มบ้าน หรือทุกหมู่บ้านจะต้องทำการบูชาสวด และถวายผลผลิตที่ได้ในรอบปีนั้น ๆ ให้กับอ้อซา เพื่อได้รับประทาน และได้รับรู้ รับทราบ รวมถึงถือเป็นการ ขอโชคขอลาในปีต่อไป เช่น ในปีนี้ผลผลิตได้เท่านี้ก็ทำถวายให้ท่านอ้อซาหนึ่งถ้วยเมื่อท่านอ้อซา ได้รับประทาน และได้รับรู้ ในปีหน้า ก็ขอผลผลิตให้ได้เท่าเท่าหรือแก้ถ้วย เป็นต้น

2. ความเชื่อเรื่องผี ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเชื่อว่ามีผีอยู่ทั่วไป แต่มีทั้งผีดีและร้าย โดยมีตั้งแต่ ในบ้านเรือนไปจนทั่วบริเวณหมู่บ้าน เช่น ผีหมู่บ้าน ผีเรือน เป็นผีที่คอยให้ความคุ้มครองส่วนผีน้ำ ผีป่า ผีคอยและผีอื่น ๆ ที่อยู่นอกบ้าน ถือเป็นผีร้ายที่ให้โทษต่อคน ตัวอย่างเช่น ผีบ้าน ผีเรือนที่ชาวไทยเรียกว่าศาลพระภูมิหรือเจ้าที่ในหมู่บ้านก็ช่วยคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวนั้น ๆ เช่น กับชาวไทยพุทธ ผีป่า หรือ

เจ้าที่ เจ้าทางในป่าเหมือนกัน ในเมื่อคนเข้าไปทำ
สิ่งไม่ดีให้กับสถานที่ ๆ นั้น หรือที่ชาวไทย
เรียกว่าลบลูกผีป่า ผีเขา หรือเจ้าป่า เจ้าเขา หรือ
ลบลูกเจ้าที่แห่งนั้น ก็จะทำคนคนนั้นมีอัน
เป็นไป และถ้าคนคนนั้นรู้ตัวเองว่าได้กระทำผิดไว้
ได้ไปลบลูกสถานที่แห่งนั้น ก็จะไปหาหมอผี
มาแก้บน หรือทำพิธีตามความเชื่อของเขาเผ่ามูเซอ
เกี่ยวกับผี ขจัดภัย (2528) ระบุว่า ผีที่มีอำนาจ
ต่อชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอมากที่สุด ได้แก่ ผีฟ้า
ซึ่งชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอนับถือผีฟ้าว่าเปรียบ
เสมือนเป็นพระเจ้า ของพวกชาวไทยภูเขาเผ่า
มูเซอหรือเทพเจ้า และเชื่อว่าผีฟ้าเป็นผู้สร้าง
สรรพสิ่งและคลบรโรคาลให้เกิด สิ่งที่ดีทั้งงาม
ทั้งหลายในโลก ซึ่งตัวแทนของผีฟ้าที่ยิ่งใหญ่
ที่สุดของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอในปัจจุบันมีชื่อ
เรียกว่า “มอกนะตูปู” หรือ “พ่อครูใหญ่” หรือ
“ปู่จ้องหลวง” อาศัยอยู่บนคอยคำ เมืองสาด
รัฐเชียงตุง ตอนใต้ของสหภาพพม่า วิญญาณนี้
มีอิทธิพลและเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทย
ภูเขาเผ่ามูเซอทั่วทุกหมู่บ้านในทางตอนเหนือ
ของลาว ประเทศไทย และสหภาพพม่า เขาได้
สอนให้ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ เลิกการสูบฝิ่น
แต่ค้าฝิ่นได้ ไม่ให้ดื่มสุรา ห้ามขโมยสิ่งของ
ห้ามผิดลูกผิดเมียผู้อื่น และทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับ
บาดเจ็บ จะถือว่าเป็นการกระทำที่บาปหนักหนา
สาหัส

3. วิญญาณหรือขวัญ วิญญาณหรือขวัญ
เป็นภาคจิตของร่างกาย คล้ายกับความเชื่อทาง
ไสยศาสตร์ของคนไทย หากวิญญาณออกจากร่าง
หรือถูกผีร้ายกระทำ เจ้าของร่างกายก็จะเจ็บป่วย

ความเชื่อของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเกี่ยวกับเรื่อง
วิญญาณและขวัญ คือ ช่วงที่คนไม่ค่อยมีแรง
ไม่สบายบ่อย ๆ ครั้งนั้นชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ
ก็จะไปหาโตโบ ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา เพื่อทำพิธี
ไสยศาสตร์จุดเทียนแล้วสวด กล่าวตามวิธีโตโบ
เมื่อโตโบทำเสร็จพิธี และรู้ว่าจะต้องทำอะไร
ซึ่งผู้ป่วย ก็ถามว่า จะทำอย่างไร จะต้องแก้ใน
ด้านไหน แล้วโตโบก็จะตอบ รวมถึงจะบอกตาม
ความจริงที่ได้รับคำสั่ง จากเบื้องบนให้กับคน
ที่ไม่สบายได้รับรู้ และให้กลับไปแก้ตามจริง
ที่โตโบบอก เช่น ในช่วงนี้บุญมีไม่มากแล้ว
นะ และขวัญหาย วิญญาณไม่อยู่กับเนื้อ
กับตัว ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วผู้ป่วยหรือผู้ไม่สบาย
ก็ต้องรีบไปหาหมอผี ทำพิธีแก้สิ่งเหล่านี้ต่อไป

4. ความเชื่อเรื่องที่มาของฝิ่น มีเรื่องเล่าว่า
มีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ นามะ เธอยังไม่ได้แต่งงาน
ภายหลังต่อมาเธอได้เสียชีวิตลง ชาวบ้านจึงได้นำ
ศพไปฝังไว้หลังหมู่บ้าน จากนั้นหลายวันผ่านไป
ก็ได้มีต้นฝิ่นและต้นยาสูบขึ้นบริเวณที่ฝังศพของ
ผู้หญิงคนนั้นอย่างน่าอัศจรรย์ โดยต้นฝิ่นขึ้นตรง
บริเวณหน้าอกของผู้หญิง และต้นยาสูบขึ้น
บริเวณอวัยวะเพศของผู้หญิงคนนั้น จากนั้นมา
ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอก็เริ่มสูบฝิ่นกันมาก ถ้าใคร
สูบยาสูบก็จะเป็นที่รังเกียจของสังคม แต่ถ้า
สูบฝิ่นจะได้รับการยกย่อง

5. ความเชื่ออื่น ๆ เช่น ชาวเขาเผ่ามูเซอ
ไม่ควรนำฟ้าผ่าของผู้หญิงติดไปในการไปล่าสัตว์
เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดี เช่น ยิงคนผิดได้
ชาวเขา เผ่ามูเซอห้ามผู้หญิงจับอาวุธ เช่น อุปกรณ์
ล่าสัตว์ต่าง ๆ ของผู้ชาย เพราะเชื่อว่าจะทำให้
อาวุธนั้นยังไม่แม่นยำเมื่อไปล่าสัตว์

การปกครอง

การปกครองและการตัดสินใจของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ จะเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีทุกอย่าง โครงสร้างการปกครองจะเป็นการปกครองในระดับชุมชนตามระบบจารีตประเพณีการปกครอง เมื่อมีการร้องเรียนการพิพาทของชาวบ้านมาถึงผู้นำ ผู้นำจะต้องเรียกคู่กรณีพิพาททั้งสองฝ่ายและหัวหน้าครอบครัวทุกคนมาประชุมร่วมกัน เพื่อชี้แจงและตัดสินชี้ขาด ถ้าหากผลการตัดสินเกิดความขัดแย้งขึ้นมา ก็จะดำเนินการโดยให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านทำการตัดสินชี้ขาด เพื่อที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมกันทุกฝ่าย มีการเสียค่าปรับเป็นเงินตามอัตราที่กฎจารีตประเพณีกำหนดไว้ แต่ถ้าเป็นการกระทำผิดที่รุนแรงแล้ว ผู้กระทำผิดอาจได้รับโทษโดยการถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านไป ผู้นำหมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลลูกบ้านในด้านควายุติธรรม สงบสุข ความปลอดภัย ขอความร่วมมือให้ลูกบ้านร่วมปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ลักษณะการปกครองเป็นการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน ผู้หญิงสามารถเป็นผู้นำเหมือนกับผู้ชายได้ ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอไม่มีภาษาเขียน จึงไม่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีข้อพิพาททุกกรณี จึงขึ้นอยู่กับพิจารณาของผู้ใหญ่บ้าน ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น สำหรับการคัดเลือกผู้นำของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะเกิดขึ้นโดยการเลือกตั้งของชาวบ้าน อาจจะมีการสืบเชื้อสายกันบ้าง แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเลือกกันเองมากกว่าจะไม่มี การเกื้อหนุนอายุของผู้นำ ขึ้นอยู่กับ

ผู้นำว่าจะลาออกหรือไม่ หากไม่สะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การเจ็บป่วย แต่ถ้าเกิดผู้นำทำความผิด เช่น ไม่ดูแลหรือไม่พัฒนาหมู่บ้าน ก็อาจจะโดนไล่ออกได้โดยเสียงของประชาชนในพื้นที่ การเป็น ผู้นำจะต้องมีความสามารถหลายด้าน เช่น ชาวบ้าน เชื่อฟัง ต้องมีความยุติธรรม มีศักยภาพที่ดี และมีความสามารถในการพัฒนาหมู่บ้าน การประชุมหมู่บ้านของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะมีวิธีการให้ผู้นำหมู่บ้านประกาศหาผู้เฒ่าผู้แก่มาก่อนหลังจากนั้นสมาชิกของหัวหน้าครอบครัวจะตามมา และให้ผู้นำบอกกล่าวถึงเรื่องราว ที่อยากแจ้งให้คนในชุมชนทราบ โดยให้ผู้เฒ่าผู้แก่และสมาชิกหมู่บ้านรับฟังด้วย และค้นหาข้อตกลงต่าง ๆ กัน เช่น การตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับหมู่บ้าน จะต้องให้สมาชิกรับรู้และแสดงความคิดเห็นเห็นว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นหรือไม่ หากผ่านการลงมติของสมาชิกแล้วกฎระเบียบและข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ก็จะนำไปสู่การใช้ภายในชุมชน และจะต้องไม่ขัดแย้งกับจารีตประเพณีเด็ดขาด (มุลินธิระจกเงา, 2552)

ตำแหน่งทางสังคม

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ ได้มีการกำหนดตำแหน่งที่สำคัญทางสังคม เพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองไว้ดังต่อไปนี้ (บุญช่วย, 2545)

1. ผู้นำหมู่บ้าน หมู่บ้านมูเซอมีรูปแบบการปกครองเป็นอิสระ หัวหน้าหมู่บ้าน (คะแซป่า) เป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดในการปกครอง บางหมู่บ้าน

นอกจากปกครองเพียงหมู่บ้านตนเองแล้วยังปกครอง หมู่บ้านอื่นอีกด้วย ในหมู่บ้านมุเซอ มักจะมีผู้นำอยู่ด้วยกัน 3 ฝ่าย คือ หัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำทางความเชื่อ และผู้อาวุโสที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน

2. หัวหน้าหมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลลูกบ้านในด้านความสงบสุข ความปลอดภัย ชักจูงให้สมาชิกของหมู่บ้านร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ให้ปฏิบัติตามหลักหรือกฎระเบียบจารีตให้เป็นไปตามประเพณีนิยมของหมู่บ้าน มีผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้านทำหน้าที่แทนหัวหน้าหมู่บ้านในช่วงเวลาที่หัวหน้าหมู่บ้านไม่อยู่หรืออยู่แต่ไม่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้

3. ผู้นำทางความเชื่อ แบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้นำทางฝ่ายพิธีกรรม (ปุจารหรือแก่ลู่) และฝ่ายหมอผี (นีตีซอ) ปุจารเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมทางความเชื่อถือ การติดต่อกับเทพเจ้า กือซา ดูแลสถานที่ประกอบพิธีกรรม เเดินรำบวงสรวงเทพเจ้า เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น ๆ บางหมู่บ้านหรือบางกลุ่มมีตำแหน่งปุโจงหรือตูโบ ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะมีผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอีก 3 คน คือ สล่า ละซอและอาจา (สล่าเป็นผู้ช่วย ตูโบ ละซอผู้ดูแลวัด อาจาเป็นผู้ดูแลการทำพิธีให้ถูกต้อง)

4. หมอผี เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อกับภูตผี วิญญาณต่าง ๆ ซึ่งอาจมีความรู้ความสามารถด้านคาถาอาคมในการขับไล่ภูตผีปีศาจ ความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือเรียนรู้

มาจากผู้รู้จนได้รับการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้าน

5. ผู้อาวุโสที่มีอิทธิพล เป็นกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีในหมู่บ้าน หรือเป็นญาติผู้ใหญ่ของทั้งหัวหน้าหมู่บ้านและผู้นำด้านความเชื่อถือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพยำเกรง เป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกในหมู่บ้าน อาจเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการรักษาพยาบาลโดยวิธีการทางไสยศาสตร์ หรือยาแผนโบราณ หรือสมุนไพรก็ได้ นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งสำคัญอีกตำแหน่งหนึ่งคือ ช่างตีเหล็ก (จ่าลี) อาจมี 1 หรือ 2 คนประจำอยู่ในหมู่บ้าน มีหน้าที่ตีมีดหรืออุปกรณ์ที่ใช้ทาง การเกษตร เช่น เสียม จอบ ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ถือเป็นตำแหน่งสำคัญที่ทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือเช่นกัน

การตั้งหมู่บ้านและลักษณะบ้านเรือน

ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอในประเทศไทยจะอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่บนภูเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000-1,500 เมตร ต่ำกว่าพวกชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง การเลือกทำเลที่ตั้งในการตั้งบ้านเรือนไม่พิถีพิถันมากนัก ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอจะอาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้านกลุ่มเล็ก ๆ บางหมู่บ้านมีเพียง 4-5 หลังคาเรือนจนถึง 50-70 หลังคาเรือน บ้านเรือนจะสร้างเป็นกระท่อมยกพื้นสูงกว้าง หลังคามุงแฝกหรือหญ้าคามักมุงจรดพื้นที่ยกสูงและใช้เพียงชั่วคราวประมาณ 1-3 ปีเท่านั้น เนื่องจากเป็นชนเผ่า

ที่ขอบเขายถิ่นฐานอยู่เสมอ ปัจจุบันมักจัดตั้งเป็นชุมชนถาวรเป็นส่วนใหญ่ ไม่ขอบเขายถิ่นฐานเหมือนแต่ก่อน บางชุมชนมีการอนุรักษ์ป่าหรือแหล่งอาหารและแหล่งต้นน้ำลำธาร (สมัย, 2541)

การสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นการใช้ไม้ไผ่เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นฝายบ้าน พื้นบ้าน มีเสาบ้าน ที่เป็นไม้ขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งตัดมาจากบริเวณบนภูเขาที่ใกล้กับหมู่บ้านที่อยู่อาศัย ลักษณะทั่วไปของบ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอยกพื้นสูง มีใต้ถุนไม่สูงประมาณ 1 เมตร พื้นและฝาทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงแฝก หญ้าคา หรือใบตอง ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชที่มีมาก มีประตูบานหนึ่งขนาดใหญ่และสูงถึง หลังคาบ้านประมาณ 2 เมตร ทำด้วยแผ่นไม้กระดานหรือไม้ไผ่ทั้งลำตีเป็นแผงเหมือนบานไม้ ปิดเปิดออกไปสู่ระเบียงบ้าน บนระเบียงบ้านทำเป็นเพิงยกพื้นสูงกว่าระเบียงเล็กน้อย ใช้กระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำกินและใช้ใส่น้ำเมื่อออกไปทำการเก็บพืช เก็บหาของป่าเพื่อเป็นอาหาร และออกไปทำนา ทำไร่ จากระเบียงบ้านถึงพื้นดินมีบันไดพาดเอาไว้ สำหรับใช้ในการขึ้นลงของเจ้าของบ้าน บ้านแต่ละหลัง จะมีขนาดไม่เท่ากัน แล้วแต่ฐานะและจำนวนคนที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังนั้น ๆ บ้านของหัวหน้าหมู่บ้านหรือบ้านของพ่อครั้นนั้น จะมีขนาดใหญ่ และตั้งอยู่กลางของหมู่บ้าน ล้อมรอบด้วยบ้านของลูกบ้าน ภายในบ้านจะมีลักษณะคล้ายกันเกือบทั้งหมด คือ มีเตาขนาดใหญ่ก่อด้วยดิน ตั้งอยู่เกือบกลางห้องสำหรับใช้หุงหาอาหาร และใช้เป็นเตาผิงในเวลาากลางคืน

และฤดูหนาว บางบ้านอาจมีห้องนอนขนาดเล็ก กั้นแยกออกจากห้องใหญ่ บนฝาผนังของห้องหัวหน้าครอบครัวจะมีหิ้งบูชาเล็ก ๆ สำหรับเป็นหิ้งบูชาของผีเรือน บนหิ้งบูชานี้จะมีเทียนขี้ผึ้งสำหรับจุดบูชาวางไว้ มีถ้วยสุราวางอยู่ กลางห้องโถงจะมีเสื่อหนึ่งผืนกับไม้ท่อนรูปสี่เหลี่ยมแบน ๆ เป็นหมอนหนุนศีรษะ เช่นเดียวกับที่ใช้ในประเทศจีนหลายชุด ใช้สำหรับเป็นที่อาศัยหลับนอนของสมาชิกในครอบครัวนั้น เสื่อผ้าของสมาชิกของครัวเรือนแต่ละคน จะกองไว้บริเวณปลายเท้าหรือบริเวณข้างฝาของห้อง (จศักดิ์, 2528)

ระบบทางสังคม

ระบบทางสังคมของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (โสฬส, 2532)

1. สถาบันครอบครัว โครงสร้างทางสังคมของมูเซอ ประกอบด้วยหน่วยเบื้องต้น 2 หน่วย คือ (1) ครอบครัว และ (2) หมู่บ้าน ครอบครัวนี้ยึดถือแบบพัวเดียวเมียเดียว แต่บางครั้งถ้าครอบครัวมีขนาดเล็ก เพราะมีสมาชิกน้อยเกินไปไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือประกอบพิธีทางศาสนาได้ตามลำพัง ก็อาจจะไปอยู่ร่วมกับครอบครัวอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกันได้ ส่วนในระดับหมู่บ้านนั้น หมู่บ้านมูเซอมีลักษณะทางสังคมที่ผูกพันกันอย่างหลวม ๆ แต่ละครัวเรือนมีอิสระมาก สามารถแยกตัว ออกจากหมู่บ้านได้ทุกเวลา ยกเว้นกรณีที่ยังมีพันธะเรื่องการแต่งงานหรือเรื่องหนี้สินที่มีต่อเพื่อนบ้าน

ครอบครัวของมุเซอจะประกอบด้วย หัวหน้าครอบครัว ภรรยา และลูก ซึ่งหลายครอบครัวจะรวมกันเป็นครัวเรือนอยู่ภายใต้การปกครองของหัวหน้าครัวเรือน แต่ก็มีหลายครัวเรือนที่ประกอบด้วย ครัวเรือนเพียงครัวเรือนเดียว แต่ครอบครัวเหล่านี้ต่อไปก็จะกลายเป็นครัวเรือนขึ้นมา โดยจะนับรวม ญาติทางฝ่ายสามี ภรรยา เข้าไปด้วย และโดยที่ผู้ชายชาวมุเซอเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิง ดังนั้นหลายครัวเรือนจึงรวมถึงลูกสาวที่แต่งงานแล้ว สามี และลูก ๆ ด้วย

ครัวเรือนจะเป็นที่รวมความมั่งคั่งที่สำคัญของหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าแต่ละครอบครัวในครัวเรือน จะมีสมบัติของตนเอง เพาะปลูกเอง แต่ผลผลิตส่วนหนึ่งจะถูกนำไปให้หัวหน้าครัวเรือน และหัวหน้า ครัวเรือนจะเป็นผู้จัดการแบ่งให้ครอบครัวนั้นตามแต่เห็นสมควร หัวหน้าครัวเรือนจะรับผิดชอบเกี่ยวกับสารทุกข์สุกดิบของทุก ๆ คนในครัวเรือน และเป็นผู้จัดหาอาหารเสื้อผ้าให้ด้วย เมื่อหัวหน้าครัวเรือนตายลง ตำแหน่งหัวหน้าครัวเรือนจะตกแก่ภรรยาของเขาและทรัพย์สินจะแบ่งให้ลูกหลานที่อยู่ด้วยเป็นจำนวนมากกว่าผู้ที่อพยพย้ายออกไปแล้ว ซึ่งตัวภรรยาผู้ตายนั้น ถึงแม้ว่า จะได้รับตำแหน่งหัวหน้าครัวเรือนสืบทอดจากสามี แต่ว่าตามความเป็นจริงก็จะทำหน้าที่ช่วยเหลือเท่านั้น ผู้ชายที่มีอายุมากที่สุดคนในครัวเรือน ซึ่งอาจเป็นลูกชายหรือลูกเขย ที่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน คนต่อไป แต่ละครัวเรือนจะช่วยเหลือหมู่บ้านเรื่องเงินในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หรือส่งคนไปร่วมในการทำธุรกิจ

ต่าง ๆ และถ้าจะมีการแบ่งประโยชน์ก็จะแบ่งเท่า ๆ กันตามความรับผิดชอบของแต่ละครัวเรือน โดยไม่คำนึงถึงขนาดว่าใหญ่หรือเล็ก

2. ระบบเครือญาติ ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอ มีการสืบตระกูลทางฝ่ายแม่ ตัวอย่างที่สนับสนุนความคิดเช่นนี้ได้แก่ การที่เด็ก ๆ ตั้งแต่เกิดมาอาศัยอยู่ในครอบครัวของฝ่ายแม่จนกระทั่งแต่งงาน (ถ้าไม่ยอม ลงไปสร้างบ้านเรือนใหม่) ผู้ชายแต่งงานแล้วก็ต้องออกจากบ้าน ไปอยู่บ้านภรรยา แต่เป็นที่สังเกตว่าผู้ชายมุเซอเฉลียวเมื่อแต่งงานแล้วและอาศัยอยู่กับครอบครัวของภรรยา ตามประเพณีแล้วมักจะหาเหตุขัดแย้งกับพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงหรือฝ่ายภรรยาอยู่บ่อย ๆ เพื่อยกตัวไปสร้างบ้านเรือนใหม่ โดยเขาจะสร้างและหาพื้นที่สร้างบ้านเอง เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมก็มักจะเข้าร่วมกับญาติฝ่ายสามี และจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับญาติทางฝ่ายภรรยาเท่าใดนัก ฝ่ายสามีจะเป็นผู้สืบสกุลแทนเมื่อบิดามารดาของตนเสียชีวิต

3. การเรียกชื่อ ชาวไทยภูเขามุเซอมีชื่อที่ใช้เรียกกันเพียงชื่อแรกชื่อเดียว ไม่มีแซ่หรือนามสกุลสำหรับผู้ที่มิมีนามสกุลนั้นมีชื่ออยู่เพราะว่ามีคนเข้าไปตั้งให้ มีคติของมุเซอกล่าวไว้ว่า “มุเซอทุกคน จะต้องช่วยเหลือ ผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือเพราะเป็นญาติพี่น้องกัน ไม่ว่า จะเด็กหรือผู้ใหญ่” จึงทำให้ดูเหมือนว่าทั้งหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกันหมด แม้จะเป็นญาติใกล้ชิดที่มีได้ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ก็นับถือเป็นญาติทั้งสิ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติเช่นนี้ก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกันเสมอ แนวความคิด เรื่องการนับญาติเช่นนี้ยิ่งทำให้ระบบเครือญาติขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จากการนับถือ ญาติภายในครอบครัว เรื่อย ไปจนถึง ลูกพี่ ลูกน้อง ทั้งจากฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ ลูกของลูก ลูกของลูกพี่ ลูกน้อง ตลอดจนไปจนถึงนับญาติในช่วงอายุที่นับลงถึงลูกหลานในอนาคตอีกชั่วอายุหนึ่งลงมาด้วยเหตุนี้ บางครั้งก็เป็นปัญหาสำหรับบางครัวเรือนต้องแยกย้ายตัวออกไปจากหมู่บ้าน เพราะความที่มีญาติที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลืออยู่มาก จนไม่อาจแบกภาระการช่วยเหลือญาติที่ยากจนได้ตลอดไป

4. การจับสาวหรือการหาคู่ การแต่งงาน และการหย่าร้าง

4.1 การจับสาวหรือการหาคู่ การจับสาวชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ เพราะหนุ่ม โสใดจะว่างแล้วจะจับเป็นกลุ่มกันไปตระเวนหาสาวหมู่บ้านอื่นๆ วิธีการติดต่อ คือใช้เด็ก เป็นสื่อกลาง พอไปถึงหมู่บ้านจะเรียกเด็ก ๆ มาคุยแล้วบอกให้เด็กไปบอกให้สาว ๆ ว่าหนุ่มมาเที่ยวเด็ก ๆ ก็ตั้งใจรับไปส่งข่าวให้กับสาว ๆ ส่วนสาว ๆ ก็เตรียมอาหารต้อนรับหนุ่ม เมื่อรับประทานอาหาร อิ่มแล้วคว่าใครชอบคนไหนจะจับไปคุยกัน แล้วสาว ๆ ก็ถามว่ามีเมียแล้วหรือยัง หนุ่ม ๆ ก็จะตอบว่า ถ้ามีเมียแล้วจะมาหาห้องทำไม ไกลแสนไกลนี้เสียเวลา

4.2 การแต่งงาน การเริ่มพิธีการแต่งงานทางฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปสู่ขอก่อน แล้วฝ่ายหญิง ยินยอมหรือยอมรับเป็นการเสร็จพิธีสู่ขอ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็นัดวันคืนที่มา

ทำพิธีแต่งงานอีกที แล้วฝ่ายเจ้าบ่าว กลับไปหาสิ่งของที่จะไปตามที่นัดการไว้ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวต้องเตรียมข้าวของ เช่น ก่อนอื่นต้องหาไก่ 2 ตัว และค่าหมั้นอีก 30 บาท และต้องมีพ่อสื่อฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นตัวแทนพ่อ แม่ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวต้องรับคำสั่งจากพ่อแม่ไปพูดคุยให้กับฝ่ายเจ้าสาว และฝ่ายเจ้าสาวก็มีพ่อสื่อแม่สื่อเช่นเดียวกันที่จะพูดคุยต่อรองกัน ในคืนที่เข้าทำพิธีแต่งงานจะมีแก้วน้ำที่จะใส่น้ำ 1 ใบ และมีเชือกที่จะผูกข้อมืออีก 2 เส้น มีสิ่งนี้แล้วพ่อหมอก็จะกล่าวคำอวยพรให้ทั้งสอง เสร็จแล้วพ่อหมอก็เอาน้ำให้ทั้งเจ้าบ่าว เจ้าสาวดื่มน้ำในแก้ว แต่ต้องดื่มไม่ให้ย้อยออกจากปาก ถ้าดื่มน้ำย้อยออกจากปากนั้นหมายถึงหนึ่งหยดน้ำจะเชื่อว่า แต่งอยู่ด้วยกันและจะมีลูกด้วยกันจะไม่เลียงหนึ่งหยดน้ำ นั่นหมายถึงเด็กหนึ่งคนที่จะเสียไป ในเช้าวันรุ่งขึ้นต้องดักน้ำด้วยกันทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นอันดับแรก การที่ดักน้ำต้องสลับกัน เจ้าบ่าวดักน้ำเข้าบ้านทางฝ่ายหญิง เจ้าสาวก็ดักน้ำเข้าบ้านทางฝ่ายชาย หลังจากเสร็จการดักน้ำ (ถ้าอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน) ต่อไปในวันเดียวกันนั้นต้องตัดพิน วันนี้ต้องเป็นวันหยุดทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็พากันไปตัดพินคนละหนึ่งตะกร้า เช่นเดียวกับการดักน้ำจะไปเข้าบ้าน ถ้าเป็นเจ้าบ่าวก็ตัดพินไปให้ฝ่ายเจ้าสาว เจ้าสาวก็จะนำเอาพินไปให้ทางฝ่ายเจ้าบ่าวเหมือนกัน แต่ถ้าอยู่คนละหมู่บ้าน การจะแต่งงานต้องไปที่หมู่บ้านฝ่ายเจ้าสาว ทำพิธีแต่งงานเสร็จวันรุ่งขึ้นแต่เช้าก็ตื่นมาไปดักน้ำเข้าบ้านฝ่ายเจ้าสาว จะไม่เหมือนแต่งในหมู่บ้านเดียวกัน เมื่อดักน้ำเอาไปเข้าบ้านเจ้าสาว หลังจาก

ทำพิธีแต่งงานแล้วยังจะต้องมีการกินเลี้ยงอีก ชาวเขาเผ่ามูเซอเรียกว่า แคะจะเว ครอบครัวที่ฐานะดีแต่งงานกันนี้แล้วกินเลี้ยงวันรุ่งขึ้น ก็ได้แต่ครอบครัวที่ฐานะไม่ค่อยดีแต่งอยู่กันไป และก่อนที่จะแต่งพ่อแม่ทางเจ้าบ่าว ว่าช่วงนี้ยังไม่มีเงินพอที่จะจัดงานเลี้ยงก็แล้วแต่ตกลงกับพ่อแม่ทางเจ้าสาวเอง ให้สองคนนี้แต่งงานอยู่ด้วยกันไปก่อนแล้วค่อยกินเลี้ยง (แคะจะเว) เมื่อไรที่จะกินเลี้ยงจะมีการฆ่าหมู เนื้อหมูตรงคอจะต้องให้กับคนที่เป็นพ่อสื่อ แม่สื่อ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน

4.3 การหย่าร้าง การหย่าร้างเป็นเรื่องที่ธรรมดาของชาวเขาเผ่ามูเซอ เช่น หากพ่อแม่ผู้หญิงรู้สึกว่าคุณขยพุดกันไม่รู้เรื่อง ก็อาจจะบังคับให้ลูกสาวเลิกแต่งงาน ให้ลูกสาวไปอยู่ที่อื่น กรณีอย่างนี้ ถ้ามีสิ่งของมากเท่าไรก็จะต้องให้ทางฝ่ายผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่มีสิทธิ์ที่จะได้ เพราะทางฝ่ายผู้หญิงเลิกเอง ถ้ากรณีมีลูก ทั้งสองฝ่ายยินยอมจะหย่ากันแล้วสิ่งของก็ต้องแบ่งเป็นสามส่วนเท่า ๆ กัน ส่วนหนึ่งเพื่อลูก อีกสองส่วนเพื่อสามีและภรรยา จากนั้นต่างคนต่างไป ส่วนลูกใครจะดูแลก็ได้

5. การเกิด วิธีปฏิบัติเมื่อมีเด็กเกิดในบ้าน การคลอดลูกนั้นต้องใช้ผ้าหรือเชือกผูกกับซื่อบ้าน เพื่อให้แม่เด็กจับและมีแรงในการเบ่งออกลูก เมื่อเด็กเกิดมาต้องตัดสายสะดือเด็กด้วยไม้ไผ่หรือไม้ไผ่เฮียะ จะไม่ใช้มีดตัดเพราะกลัวเด็กจะเป็นบาดทะยัก จากนั้นก็ใช้เชือกผูกสายสะดือเด็กเอาไว้เพื่อไม่ให้ เลือดไหลออกมา แล้วพ่อเด็กจึงนำรกไปฝังไว้ใต้บันได โดยพยายามให้เรียบร้อย

ที่สุด มิให้สัตว์มาคุ้ยและต้องฆ่าไก่ค้ำให้แม่เด็กกิน เพราะเชื่อว่าจะทำให้น้ำนมแม่มีคุณค่ามากขึ้น เมื่อลูกกินนมจะทำให้ลูกมีร่างกาย แข็งแรงขึ้น กรณีที่เด็กเกิดมาปลอดภัยจะเอารกไปฝังไว้ที่ใต้บันไดบ้าน แต่ถ้าเด็กเกิดมาแล้วเสียชีวิต ต้องเอารกเด็กไปฝังในป่า คนทำคลอดส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิงและมีประสบการณ์ในการทำคลอด ซึ่งตามธรรมเนียมแล้วพ่อแม่เด็กต้องให้เงินแก่คนที่มาทำคลอด 10 บาท ซึ่งในสมัยนั้นเงิน 10 บาทถือว่าเยอะมาก

6. การตาย เมื่อมีคนตายในบ้าน คนในหมู่บ้านทุกครัวเรือนจะต้องนำข้าวสาร 1 ถ้วย และเทียนไข 1 เล่มไปให้กับญาติพี่น้องคนตาย ญาติพี่น้องคนตายต้องฆ่าไก่ 1 ตัว ทำพิธีเอาปีกไก่และขาไก่เสียบไม้นำไปวางไว้ข้าง ๆ ศพ ซึ่งมีความเชื่อกันว่าปีกไก่จะทำให้วิญญาณนั้นขึ้นไปสู่สวรรค์ ส่วนขาไก่จะทำให้วิญญาณเขี่ยน้ำดื่มและอาหารกินได้ และต้องมีไม้กวาดจำลอง 3 มัดที่ทำมาจากหญ้าคานำไปวางตรงหัว เหว และตรงเท้าของศพ ตำแหน่งละมัด เพื่อไม่ให้ศพฟื้นขึ้นมา เพราะเชื่อกันว่า ถ้าคนตายอยู่ในช่วงเกิดจันทรุปราคา ศพจะฟื้นคืนชีพ จึงต้องมีไม้กวาดไว้สำหรับตีศพไม่ให้ศพฟื้นขึ้นมา นอกจากนี้ ยังต้องมีไข่ไก่เพื่อใช้ในการหาสถานที่ฝังศพในป่าช้า ซึ่งเชื่อกันว่า ถ้าโยนไข่ขึ้นไปแล้วตกลงมาแตก แสดงว่าศพอยากจะถูกฝังตรงนั้น แต่ถ้าโยนไข่ขึ้นไปแล้วตกลงมาไม่แตก มีความเชื่อว่า ศพไม่อยากจะถูกฝังตรงนั้น ต้องหาที่ฝังใหม่ เมื่อหาที่ฝังศพได้แล้วก็ขุดดินที่ไข่แตกนั้นเอามาวาง ไว้ก่อนแล้วขุดหลุมให้ใหญ่ขึ้นพอที่จะฝังศพได้ นำไม้ที่ผ่าเป็นชิ้นเล็กมาเขี่ย

ลงในหลุมศพ เพื่อไม่ให้ วิญญาณของคนตาย ล่องลอยไปกับศพ คนที่มาร่วมพิธีฝังศพทุกคน เมื่อฝังศพเสร็จแล้วก็เอาก่อนคืนที่ขุดไว้มาวางบน หลุม โดยวางให้ตรงกับหัวใจของศพ เมื่อฝังศพ เสร็จแล้วจะมี หมอผีมาทำพิธีกัน วิญญาณ เพื่อไม่ให้คนที่ตายไปออกมาจากป่าช้าได้ โดยเอาไม้ไผ่มาปักเป็นเครื่องหมายกากบาทและ ทำประตูปื่อเพื่อไม่ให้คนมาร่วมงานศพกลับไป ช่องประตูเท่านั้น หากคนใดที่ไม่กลับช่องประตู มีความเชื่อว่าจิตวิญญาณของคน ๆ นั้นไม่กลับมา ด้วยกันเมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านจะต้องเอาใบไม้ กลับมา เพื่อนำมาประพรมน้ำมนต์ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ เตรียมไว้ตรงทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี ออกจากตัวจึงจะเข้าหมู่บ้านได้ เมื่อเข้ามา ในหมู่บ้านแล้วจะต้องไปที่บ้านของผู้ตายก่อน ถึงจะกลับไปบ้านของตนได้ หลังจากนั้นภายใน 3 คืนจะต้องมาเยี่ยมที่บ้านผู้ตาย โดยมีความ เชื่อว่าจะไปรอรับวิญญาณที่ล่องลอย ไปตาม วิญญาณศพ นอกจากนี้ ยังเชื่อกันว่าคนที่ตาย ไปแล้ว ในคืนแรกนั้น วิญญาณจะกลับมา ในบ้าน คืนที่สองวิญญาณจะมาถึงหัวบันได บ้าน คืนที่สามวิญญาณจะมาอยู่นอกหมู่บ้าน และในคืนที่สี่วิญญาณ จะยื่นร้องไห้ที่ประตู ป่าช้า อยากจะออกมาจากป่าช้า แต่ก็ออกมา ไม่ได้ เพราะหมอผีทำประตูปื่อกันไว้

ระบบเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของชาวเขาเผ่ามูเซอขึ้นอยู่กับ การเกษตรแบบทำไร่เป็นหลัก และมีการเลี้ยง สัตว์ ลำสัตว์ รวมถึงเก็บหาของป่า พืชหลักของ

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ ได้แก่ ข้าว และข้าวโพด ในอดีตมูเซอปลูกฝิ่นกันแทบทุกหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันเลิกปลูกฝิ่นกันหมดแล้ว โดยหันมา ปลูกพืชทดแทนฝิ่นตามโครงการต่าง ๆ ที่ทาง ราชการและองค์กรเอกชนเข้าไปส่งเสริม มีการ ปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ สำหรับขาย เช่น มะเขือเทศ มันฝรั่ง ถั่วแดง ถั่วลันเตา ผักกาดหอม และ ผักสลัด ผลไม้ ได้แก่ เสาวรส และท้อ เป็นต้น ซึ่งพืชเศรษฐกิจหลักที่นิยมปลูก มีดังนี้ (บุญช่วย, 2545)

1. ข้าว ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอนิยมกินข้าว เป็นหลักประมาณร้อยละ 80 เป็นข้าวเจ้า ที่เหลือเป็นข้าวเหนียว ข้าวเจ้าที่นิยมปลูกเป็น ข้าวเจ้าพันธุ์หนัก (ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว กินเวลาประมาณ 6 เดือน) พันธุ์กลาง (อายุ ประมาณ 5 เดือน) และพันธุ์เบา (อายุประมาณ 4 เดือน) ส่วนข้าวเหนียว จะมีพันธุ์หนักชนิดเดียว โดยจะเริ่มปลูกข้าวตั้งแต่ กลางเดือนเมษายน และเสร็จสิ้นในเดือนมิถุนายน ระหว่างปลายเดือน มิถุนายนถึงต้นสิงหาคมจะทำการกำจัดวัชพืช ที่ดินที่ปลูกข้าวแห่งหนึ่งจะใช้ปลูกข้าว 1 ปี ไม่เกิน 2 ปี และที่ที่เคยปลูกข้าวจะกลับมาใช้ ปลูกข้าวอีกครั้งเมื่อครบ 4 ปีหรือมากกว่าขึ้นไป

2. ฝิ่น ในอดีตรองลงมาจากข้าวชาวไทย ภูเขาเผ่ามูเซอนิยมทำไร่ฝิ่น งานปลูกฝิ่นนับว่า เป็นงานที่หนักมาก งานหนึ่ง ตั้งแต่แผ้วถาง ฝิ่น ที่จนถึงวันเก็บเกี่ยวต้องใช้เวลา รวม 11 เดือน ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอนิยมปลูกฝิ่น เนื่องจาก สามารถปลูกซ้ำติดต่อกันได้หลายปี และสามารถปลูกพืชชนิดอื่นร่วมกับการปลูกฝิ่นได้

เช่น ผักกาด พืชเมืองหนาว อีกทั้งก่อนที่จะมีการปลูกผืนยังสามารปลูกข้าวโพดได้ก่อนที่จะทำการลงเมล็ดผืน แต่ปัจจุบันการปลูกผืนถือเป็นเรื่องผิดกฎหมาย รัฐบาลจึงได้สนับสนุนให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ทดแทนการปลูกผืน

3. พริก พริกเป็นเครื่องประกอบหลักในอาหารของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ พริกชี้ฟ้านิยมปลูกในกลุ่มชาวมูเซอแดง ส่วนพริกชี้ฟ้าปลูกกันในกลุ่มมูเซอดำ แหล่งปลูกพริกมักเป็นบริเวณป่าไผ่หรือป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น พื้นที่แห่งหนึ่งจะปลูกพริก ได้เพียงครั้งเดียว เพราะเชื่อว่าหากปลูกในปีที่สอง พริกจะมีใบหงิกงอ ไม่ออกดอกผล แต่จะปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด หรือ งาแทน ไร่พริกเก่าที่กลับคืนเป็นป่า มีอายุ 4-5 ปี จึงจะกลับมาใช้ ได้อีก

4. งา เป็นพืชที่ปลูก เก็บ และรักษาได้ง่าย งาที่ปลูกจะมีทั้งงาดำและงาขาว หลายสิบปีก่อนชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอใช้งาดำเป็นพืชแซมในไร่ข้าว งาขาวปลูกกันแพร่หลายและทำรายได้ให้แก่ชาวมูเซอมาก แหล่งที่ปลูกเมล็ดงาจะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับพริก มีต้นไม้หรือต้นไม้ขึ้นหนาแน่น และจะปลูก เพียงปีเดียว ไร่งาเก่าจะปล่อยให้กลับคืนเป็นป่าในช่วงระยะเวลา นานกว่าพืชชนิดอื่น บางแห่งปล่อยให้มียุขพื้นคืนเป็นป่าถึง 6 ปี ถ้าอายุของป่าไร่งาต่ำกว่านี้ ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเชื่อว่าต้นงาที่ออก ขึ้นมาจะไม่มีเมล็ด

พิธีกรรมที่สำคัญ

พิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (บุญช่วย, 2545)

1. พิธีกินข้าวใหม่ (จาฮีอ จ่าเลอ) เป็นพิธีที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับวันขึ้นปีใหม่ เป็นเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับ การนำผลผลิตข้าวและผลผลิตอื่น ๆ ในไร่เพื่อการบริโภค ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเชื่อว่าผลผลิตข้าวจะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเทพเจ้า ดังนั้น จึงต้องมีพิธีกินข้าวใหม่เพื่อบวงสรวงต่อเทพเจ้าโดยตรง เป็นการขออนุญาตเกี่ยวข้าวมาบริโภค พิธีนี้จะมีขึ้นราวเดือนกันยายน ช่วงเวลาประกอบพิธีมี 4 วัน คือ ประกอบพิธี 1 วัน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ 1 วัน และพักผ่อน 2 วัน

2. พิธีทำบุญเรียกขวัญ (บูตีเว จู้อีเลอ) เป็นพิธีทำบุญโดยการสร้างสะพานเล็กบริเวณริมทางเดินเข้าออกหมู่บ้าน และมีหมอผีเป็นผู้ทำพิธี ในงานนี้ต้องฆ่าหมูเช่นต่อผีเรือน ผูกข้อมือสวดอวยพร และเดินรำบวงสรวงเทพเจ้า เพื่อขอให้สมาชิกในหมู่บ้านอยู่ดีกินดีปราศจากโรคภัย พิธีนี้ จะกำหนดวันดีเป็นวันสำหรับการทำพิธี

3. พิธีฉลองปีใหม่ พิธีฉลองปีใหม่ ภาษาชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเรียกว่า ประเพณีเขาเจ้าเว ภาษาไทยแปลว่า ปีใหม่การกินวอ พิธีนี้ไม่มีกำหนดการเฉพาะเจาะจงแน่นอน จะเลือกเวลาที่สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ และเสร็จสิ้นภาระกิจการทำงาน ทำไร่ ทำสวน หรือเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว อาจเป็นช่วงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม หรือเมษายนของแต่ละปีก็ได้ อีกทั้งทุกหมู่บ้านก็ไม่จำเป็นต้องจัดฉลองปีใหม่พร้อมกัน เพราะ

แต่ละหมู่บ้านจะมีความพร้อมไม่ตรงกัน เมื่อถึงช่วงฉลองปีใหม่ สมาชิกของหมู่บ้านที่ไปทำงานอยู่ห่างไกลจะเดินทางกลับมาร่วมงาน มีการฆ่าหมูดำเพื่อนำเนื้อหมูและหัวหมูส่งเวดต่อเทพเจ้า อ้อซา ต่อจากนั้นก็จะนำเนื้อหมูมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงกันอย่างสมบูรณ์ เทศกาลปีใหม่นี้ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะนำข้าวเหนียวหนึ่งมาตำเสร็จแล้วจะปั้นเป็นก้อนกลม เรียกว่า “อ้อมู” หรือข้าวปึก นำไปใช้เป็นเครื่องถวาย ต่อเทพเจ้าอ้อซา พิธีฉลองปีใหม่นี้มีเวลานานถึง 12 วัน โดยแบ่งการฉลองออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้หญิง เรียกว่า “เขาะหลวง” หรือ “ปีใหญ่” มีระยะเวลา 6 วัน ช่วงที่สองเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้ชาย เรียกว่า “เขาะน้อย” หรือ “ปีเล็ก” มีระยะเวลา 6 วัน ระหว่างช่วงแรกกับช่วงที่สองจะมีหยุดพัก 1-2 วัน หลังจาก 2 วันนี้แล้วกลางวันจะมีการเต้นรำทุกคืนตั้งแต่หัวค่ำไปจนกระทั่งรุ่งสาง เรียกว่า “ก่าเคาะเว” ช่วงกลางวันชายหญิงชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอจะมีการเล่นที่แตกต่างกัน โดยผู้ชายจะเล่นขว้างลูกข้าง ส่วนผู้หญิงจะเล่นลูกสะบ้า และการเล่นโยนลูกบอลกลมขนาดเท่ากำปั้นมือ ลูกบอลนี้ทำโดยใช้ผ้าเย็บห่อข้างในก็จะเป็นแกลบ หรือรำข้าวสาเหตุที่ต้องมีการฉลองปีใหม่ แยกกันระหว่างชายและหญิงนั้น มีผู้เล่าอธิบายว่า สมัยก่อนนานมาแล้ว พวกผู้ชายชาวมูเซอต้องออกไปปฏิบัติภาระกิจนอกหมู่บ้านเป็นเวลานาน เช่น ไปสงคราม ไปค้าขาย ไปล่าสัตว์ในป่า จึงทำให้กลับมาร่วมฉลองปีใหม่ไม่ทัน บรรดาผู้หญิงที่อยู่หมู่บ้านจึงจัดงานฉลองปีใหม่กันก่อน

เมื่อพวกผู้ชายกลับมาถึงปีใหม่ก็เสร็จพอดี บรรดาผู้ชายจึงต้องจัดงานฉลองปีใหม่กันอีกทีหลัง

การละเล่น

การละเล่นเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอที่นิยมเล่นกันยามที่ว่างจากการทำไร่ ทำสวน และช่วงที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือประเพณี ซึ่งเด็กหรือผู้ใหญ่จะมารวมตัวกันบริเวณลานที่กว้าง ๆ พร้อมจัดกลุ่มแล้วก็เล่นเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และจะเน้นการเล่นเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสมัครสามัคคีกันภายในกลุ่ม เป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการนำสิ่งของต่าง ๆ มาประดิษฐ์เป็นของเล่น โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายและไม่ได้ใช้ต้นทุนเยอะของท้องถิ่นมาดัดแปลง และทำเป็นของเล่นในยามที่ไปไร่ไปสวน ระหว่างทางก็จะเค็ดใบไม้แล้วก็มาเป่าให้เกิดเป็นเสียงเพลง ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขในการเดินทาง และการเป่าใบไม้หนุ่ม ๆ ยังใช้เป่าในการจับสาว ซึ่งจะเป็นการเป่าเพลงที่ค่อนข้างเศร้า และมีความหมายอันลึกซึ้ง ถือได้ว่าเป็นวิธีการในการหาคู่ของหนุ่มสาว อีกวิธีหนึ่ง การละเล่นที่สำคัญ ได้แก่ (โสพล, 2532)

1. การเต้นจะลี (ปอย เต เว) เป็นการบ่งบอกถึงความหลากหลายของการทำมาหากินจะเต้น ในช่วงที่มีงานประเพณี (กินวอ) เต้นเพื่อเฉลิมฉลองในงานประเพณี และเป็นการกล่าวขอบคุณแขกที่มาช่วยในงานพิธีกรรม อาจมาจากต่างหมู่บ้าน หรือต่างท้องถิ่น การเต้นจะลี้จะเป็น

การเดินเป็นจังหวะ ตามเสียงกลอง (จะโซ้) ฉิ่งฉาบ (แซ) และฆ้อง (โบลโกล่) โดยจะมีท่าประกอบหลายท่าอย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น ท่าเกี่ยวข้าว ท่าตัดข้าว และ ท่าตีข้าว เป็นต้น การเดินจะก็จะมีอีกหลายท่า คือ ท่าสวัสดิ์ ท่าขอบคุณ และ ยินดีต้อนรับ ก็จะมีอยู่ในตัว ท่าสวัสดิ์และยินดีต้อนรับนั้นจะอยู่ในจังหวะเดียวกันกับช่วงปีใหม่หรือกินวอ จะมีแขกจากบ้านอื่นมาเที่ยว และ ชาวมุเซอจะมีการเดินจะก็ เพื่อเป็นการต้อนรับแขกที่มามาร่วมในงาน

2. กำ เคะ เว เป็นการละเล่นอีกแบบหนึ่งเพื่อความสนุกสนาน โดยมีอุปกรณ์ที่ใช้ คือ แคน โดยผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องของแคนจะเป็นคนเป่าแล้วเดินเป็นการละเล่นเพื่อเฉลิมฉลองในงานประเพณีให้พระเจ้าหรือเจ้าราชรับทราบว่าได้เวลาแล้วที่ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอจะเฉลิมฉลองให้กับท่าน และขอให้ ท่านเทพเจ้าลงมาอวยพรให้กับคนในชุมชนด้วย

3. การเล่นเกมข่าง (ค่อซ้อ) เป็นการละเล่นของชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอ จะนิยมเล่นกันในช่วงปีใหม่กินวอของชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอ เกมข่างนั้นทำจากไม้เนื้อแข็ง วิธีการเล่นมีดังนี้ อย่างแรก ทำเชือกสำหรับเหยียดลูกข่าง แล้วมัดกับด้ามไม้ พอเสร็จก็พันลูกข่างโยนไปยังเป้าหมาย แล้วดึงเชือกคืนไว ๆ ก็จะทำให้ลูกข่างหมุน ซึ่งถ้าลูกข่างของเราไปโดนของคู่ต่อสู้ ถือว่าเราเป็นฝ่ายชนะ

4. แคน (น่อ) เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอ นิยมมาก และเป็นเครื่องดนตรีในเวลาว่าง ๆ ก็เป่าแคนมาเล่นกันเป็นทีมเพื่อที่จะให้รู้ว่าทีมใคร มีความสามารถมากกว่ากัน

5. การโยนผ้า (แข่งปลุกสื่อบ่าตะเว) เป็นชนิดหนึ่งที่หนุ่มสาวจะนิยมเล่นกันมาก แต่หนุ่มสาว มักจะเล่นช่วงปีใหม่ หรือกินวอ วิธีการเล่นก็จะมีแบ่งฝ่ายเป็น 2 ฝ่ายหนุ่ม ๆ ก็จะอยู่ฝ่ายหนึ่ง และสาว ๆ ก็จะอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง แล้วมีกติกาว่าถ้าหนุ่ม ๆ โยนผ้าให้ฝ่ายสาว ๆ ถ้าสาว ๆ รับไม่ได้และรับไม่ทันทำให้ตกสู่พื้น 3 ครั้งหรือ 3 ที หรือแล้วแต่จะตั้งกติกา ก็จะมีการยึดสิ่งของต่าง ๆ เช่น สร้อย นาฬิกา ข้อมือ ฯลฯ จากฝ่ายที่แพ้มาแต่ก็จะคืนให้กันหลังจากเสร็จการกินวอกัน

ชาวไทยภูเขาเผ่ามุเซอ

กับการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้

เนื่องจากถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ามุเซอมีความเกี่ยวข้องกับป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่การเกิด การตาย และการดำรงชีวิตประจำวัน ล้วนแต่พึ่งพิงป่าเป็นหลัก จึงทำให้เกิดผลกระทบ ต่อป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากชาวเขาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่ อีกทั้งชาวเขายังมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนในพื้นที่ราบ การประกอบอาชีพก็เป็นการทำการเพาะปลูกพืชแบบง่าย ๆ โดยการทำการถางป่าทำไร่เลื่อนลอย ตัดไม้ทำลายป่า เพื่อทำการเพาะปลูกพืชไร่ โดยใช้ประโยชน์พื้นที่ดินซ้ำ 3-5 ปีเมื่อดินขาดความอุดมสมบูรณ์ก็ย้ายไปทำที่อื่นและจะกลับมาใช้ประโยชน์พื้นที่ดินเดิมประมาณ 40-60 ปี ปัญหาหลักที่พบ ได้แก่ การทำไร่เลื่อนลอย ชาวเขาจะมีการเพาะปลูกพืชในพื้นที่ไร่เลื่อนลอย โดยวิธีการถางป่า ล้มไม้แล้วทำการเผา (Slash and burn) และหลังจากนั้น

มีการเปลี่ยนไปใช้พื้นที่ใหม่โดยการถางป่าทำไร่เลื่อนลอยโดยการตัดไม้แล้วเผาในพื้นที่ปลูกใหม่อยู่เสมอ ซึ่งทำกันมากที่บริเวณที่สูงประมาณ 1,000-1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ซึ่งการทำไร่เลื่อนลอยกระทำโดยขาดหลักวิชาการ ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว เมื่อดินเริ่มเสื่อมคุณภาพก็จะย้ายไปทำไร่เลื่อนลอยในที่แห่งใหม่ โดยใช้วิธีเดิมคือ ตัดต้นไม้และเผาป่าต่อไป ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้เป็นวงกว้าง การทำลายป่าเพื่อการทำไร่เลื่อนลอย เป็นผลให้เกิดการพังทลายของดิน ผิวน้ำดินเสื่อม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าไร้อยู่อาศัยเป็น การทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทำให้แหล่งอาหารของสัตว์ป่าถูกทำลายไปด้วยนอกจากนี้ ชาวเขาเผ่ามูเซอยังนิยมออกล่าสัตว์และหาของป่ามาเป็นอาหาร จนทำให้สัตว์ป่าบางชนิดเหลือน้อยลงหรือเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า การตัดไม้ทำลายป่าทำให้พืชบางอย่างหรือสมุนไพรที่เคยมีอยู่ในป่าสูญหายไป ประกอบกับคนพื้นเมืองอพยพขึ้นที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ มีมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้มีการทำลายป่าและทำลายต้นน้ำลำธารอย่างรวดเร็ว จากการที่ป่าไม้ถูกทำลายลง ส่งผลกระทบกระทันหันต่อแหล่งต้นน้ำลำธาร ตลอดจนปริมาณน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมไม่พอเพียง เพราะเมื่อป่าถูกทำลาย โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นแหล่งต้นน้ำ จะทำให้น้ำมีน้ำไหลน้อยในฤดูแล้งหรือไม่มีน้ำ และมีน้ำหลากในฤดูฝน เนื่องจากไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำ จึงจำเป็นต้องให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่

ชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งต้นน้ำลำธารกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์เพื่อประโยชน์ของคนไทยทั้งประเทศสืบต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ขจด์กัย บุษย์พัฒน์. 2528. ชาวเขา. สำนักพิมพ์แพรวพิตยา, กรุงเทพฯ.
- โสฬส ศิริไสย์. 2532. บทบาทของผู้นำศาสนากับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง. ศึกษาเฉพาะกรณีจะนุพญาหมู่บ้านปุนหลวง ต.เวียงอ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสาขามหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2545” ชาวไทยภูเขา. สำนักพิมพ์มติชน, กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิกระเจกเงา. 2552. พิพิธภัณฑ์ชนเผ่า : ลาหู่. มูลนิธิกระเจกเงา, เชียงราย. แหล่งที่มา : <http://lahu.hilltribe.org/thai/lahu>. 25 พฤษภาคม 2552.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2552. ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), กรุงเทพฯ. แหล่งที่มา: <http://www3.sac.or.th/ethnic/Content/Information/lahu.html>. 25 พฤษภาคม 2552.
- สมัย สุทธิธรรม. 2541. มูเซอ. สำนักพิมพ์ บริษัท 2020 เวิลด์ มีเดีย, กรุงเทพฯ.

